

บทบาทของสถาบันการเงินชุมชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ระดับฐานราก*

THE ROLE OF COMMUNITY FINANCIAL INSTITUTIONS IN STRENGTHENING GRASSROOTS ECONOMIC STABILITY

วิฑูร ลิ้มประเสริฐ, ไพรัตน์ ฉิมหาด, พระครูนิติธรรมบัณฑิต (สุริยา คงคาไหว),
พระครูวุฒิสาครธรรม (สาคร นุ่นกลับ), พระสมุห์ธณภัทร ทิพย์วงษ์*

Vitoon Simaprasert, Pairat Chimhad, Phrakru Nitithambundhit (Suriya Kongkawai),

Phrakru Wuttisakorntham (Sakorn Nunklab), Phrasamu Thanapat Tipwong

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus,

Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: thanapat5919@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอเรื่องบทบาทของสถาบันการเงินชุมชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจระดับฐานราก ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยมีบทบาทในการส่งเสริมการออม การให้สินเชื่อ และการจัดสวัสดิการทางการเงินผ่านการบริหารจัดการโดยชุมชนเอง กระบวนการดำเนินงานเริ่มจากการคัดเลือกกองทุนที่มีความพร้อม ฝึกอบรม และรับรองมาตรฐานเพื่อพัฒนาเป็นองค์กรที่มีเสถียรภาพและสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพลวัตของสถาบันการเงินชุมชนสะท้อนผ่านกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจระดับฐานราก โดยเน้นการพัฒนาเครือข่ายทางเศรษฐกิจผ่านความร่วมมือในชุมชนและหน่วยงานภายนอก ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเงิน การลงทุน การจัดการทุนหมุนเวียน นอกจากนี้ ยังบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมด้วยการสนับสนุนสินค้าท้องถิ่นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม กระตุ้นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กองทุนของชุมชน จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ช่วยลดความเหลื่อมล้ำผ่านการให้สินเชื่อขนาดเล็ก สนับสนุนเกษตรกรรมยั่งยืน และเสริมสร้างระบบสวัสดิการในชุมชน ต้องอาศัยกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ รวมถึงการกำหนดระเบียบปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสภาพบริบทของชุมชน นอกจากนี้ จำเป็นต้องมีระบบบริหารความเสี่ยงทางการเงิน การกำกับดูแลที่เหมาะสม และการส่งเสริมความรู้ด้านการบริหารเงินแก่สมาชิกเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ สามารถช่วยลดภาระหนี้สินของประชาชนผ่านมาตรการลดดอกเบี้ย ขยายเวลาชำระหนี้ และจัดหาแหล่งเงินทุนหมุนเวียนเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจ

ในท้องถิ่น การสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย และการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและเติบโตอย่างมั่นคงในระยะยาว

คำสำคัญ: บทบาท, สถาบันการเงินชุมชน, การเสริมสร้างความมั่นคง, เศรษฐกิจฐานราก

Abstract

This article presents the role of community financial institutions in strengthening grassroots economic stability, serving as a crucial mechanism in the development of the grassroots economy. These institutions play a key role in promoting savings, providing loans, and offering financial welfare services through community-based management. The operational process begins with selecting well-prepared funds, conducting training, and certifying standards to develop stable organizations capable of effectively meeting the needs of the people. The dynamics of community financial institutions are reflected in the process of enhancing grassroots economic stability by fostering economic networks through collaboration within the community and with external agencies. These institutions support financial literacy, investment, and fund management. Additionally, they integrate cultural capital by promoting local products to add value and stimulate the creative economy. Community funds thus serve as essential tools for economic, social, occupational, cultural, and environmental development. They help reduce economic disparities by providing microloans, supporting sustainable agriculture, and strengthening community welfare systems. Effective financial management within the community requires clear, transparent, and verifiable regulations, along with policies that align with the principles of the sufficiency economy philosophy and the specific context of each community. Moreover, a robust financial risk management system, proper governance, and financial literacy training for members are necessary to enhance management efficiency. During economic crises, these institutions help alleviate household debt burdens through measures such as lowering interest rates, extending loan repayment periods, and providing revolving funds to support local economies. Establishing partnerships with relevant stakeholders, including public and private sectors, reinforces community financial institutions as economic hubs that empower communities to achieve long-term self-reliance and sustainable growth.

Keywords: Role, Community Financial Institution, Strengthening Stability, Grassroots Economy

บทนำ

แม้ว่าเศรษฐกิจโลกจะค่อย ๆ ฟื้นตัวจากวิกฤตที่ผ่านมา แต่การแข่งขันในตลาดโลกกลับทวีความรุนแรงขึ้น เมื่อหลายประเทศต่างเร่งนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบ ในขณะที่การเติบโตของ

เศรษฐกิจไทยกลับอยู่ต่ำกว่าศักยภาพที่มีมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการชะลอตัวของเศรษฐกิจโลก ควบคู่กับอุปสรรคภายในประเทศที่จำกัดการเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการแข่งขันของภาคเศรษฐกิจ นอกจากนี้ฐานเศรษฐกิจภายในยังไม่สามารถขยายตัวได้อย่างรวดเร็วเท่าที่คาดหวัง ในอีกประมาณ 5 ปี ข้างหน้า ประเทศไทยจะเร่งดำเนินการปฏิรูปเศรษฐกิจในหลายด้าน เพื่อวางรากฐานสำหรับการพัฒนาไปสู่ภายใต้แนวทาง ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ประเทศไทยมีเป้าหมายที่จะก้าวขึ้นเป็นประเทศรายได้สูงภายในปี 2570 โดยมุ่งเน้นการ ผลักดันนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพบุคลากรที่มีคุณภาพผ่านการปรับปรุง กฎระเบียบและวิธีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ยุทธศาสตร์นี้ให้ความสำคัญกับการบริหารเศรษฐกิจมหภาค อย่างเข้มแข็งด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพในภาคการเงินและรักษาวินัยทางการคลังเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้กับ ระบบเศรษฐกิจ โดยนอกจากนั้น ยังมุ่งส่งเสริมการพัฒนาในภาคเศรษฐกิจหลักที่มีฐานรากอยู่แล้ว เช่น การเกษตร อุตสาหกรรม และบริการดั้งเดิม พร้อมกับเปิดโอกาสในการขยายกิจการไปสู่สาขาการผลิตและการให้บริการ รูปแบบใหม่ ๆ ที่จะเป็นเสาหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสู่ความเจริญอย่างต่อเนื่องในอนาคต (ประกาศ เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564), 2559)

พระราชบัญญัติสถาบันการเงินประชาชน พ.ศ. 2562 มาตรา 15 ความว่า “ให้สถาบันการเงินประชาชน มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการออมทรัพย์แก่สมาชิกและให้บริการทางการเงินแก่สมาชิก รวมทั้งส่งเสริมหรือ สนับสนุนการพัฒนาองค์กรความรู้ คุณภาพชีวิต และสวัสดิการของสมาชิกและประชาชนในพื้นที่ในการดำเนินงาน ของสถาบันการเงินประชาชน สถาบันการเงินประชาชนต้องมีทุน ซึ่งแบ่งเป็นหุ้นมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยสมาชิกแต่ละ คนต้องถือหุ้นอย่างน้อยคนละหนึ่งหุ้น ซึ่งเป็นหุ้นที่ต้องชำระครั้งเดียวเต็มมูลค่า” (พระราชบัญญัติสถาบันการเงิน ประชาชน, 2562)

ด้วยเหตุนี้ สถาบันการเงินชุมชนได้รับการพิจารณาในฐานะตัวเลือกสำคัญสำหรับผู้ที่อยู่ในกลุ่มฐานราก หรือชุมชนห่างไกล ในการเข้าถึงบริการทางการเงินอย่างง่ายด้าย โดยมีบริการหลักประกอบด้วย การรับฝากเงิน การให้สินเชื่อและการจัดสวัสดิการในชุมชน อีกทั้งบางแห่งยังขยายขอบเขตบริการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของ สมาชิกและส่งเสริมการดูแลสิ่งแวดล้อม รูปแบบและวิธีการดำเนินงานเหล่านี้จะถูกปรับให้เข้ากับลักษณะเฉพาะ ของแต่ละพื้นที่และความเชื่อของชุมชน อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการภายในสถาบันเหล่านี้มีลักษณะเป็นแนว ร่วม เนื่องจากอาศัยกฎเกณฑ์ที่สมาชิกร่วมกันกำหนดขึ้น ส่งผลให้เกิดประเด็นที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน คือ 1) การที่สมาชิกบริหารร่วมกันโดยไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ความรับผิดชอบจะตกเป็นภาระ ของบุคคลธรรมดาในรูปแบบรับผิดชอบไม่จำกัด ซึ่งอาจเพิ่มความเสี่ยงและลดความน่าเชื่อถือของบริการทาง การเงิน 2) ขาดความรู้และทักษะในด้านการเงิน รวมถึงความไม่แน่นอนในการบริหารความเสี่ยงและการทำบัญชีที่ อาจเกิดความคลาดเคลื่อน ส่งผลให้ตัวเลขบัญชีไม่สามารถสะท้อนผลการดำเนินงานที่แท้จริงขององค์กรได้อย่าง ครบถ้วน

ดังนั้น สถาบันการเงินชุมชนมีบทบาทที่สำคัญในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งเปรียบเสมือนการมี แหล่งเงินทุนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนทางการเงินให้แก่คนในชุมชน โดยในบทความนี้ผู้เขียนได้ รวบรวมและเรียบเรียงเรื่องราวเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันการเงินชุมชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

ระดับฐานราก ได้แก่ พลวัตกองทุนหมู่บ้านสู่สถาบันการเงินชุมชน, การพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากชุมชน และชุมชนจัดการตนเองด้วยเศรษฐกิจระดับฐานราก

พลวัตกองทุนหมู่บ้านสู่สถาบันการเงินชุมชน

การก่อเกิดของสถาบันการเงินชุมชนมีรากฐานจากแนวคิดการพัฒนาระบบการเงินระดับรากหญ้า โดยเฉพาะนโยบายของรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2548 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากผ่านการพัฒนากองทุนหมู่บ้านให้สามารถขยายบทบาทไปสู่การเป็นสถาบันการเงินชุมชนหรือธนาคารหมู่บ้าน จากแนวคิดดังกล่าวเริ่มต้นจากการจัดสรรงบประมาณโดยตรงให้แก่หมู่บ้านทั่วประเทศในอัตราหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท รวมมูลค่ากว่า 70,000 ล้านบาท นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่รัฐบาลให้การสนับสนุนทางการเงินแก่ประชาชนในระดับหมู่บ้านอย่างเป็นรูปธรรม นโยบายนี้ไม่เพียงแต่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้น แต่ยังเป็นการส่งเสริมการบริหารจัดการตนเองของชุมชนผ่านกระบวนการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนโดยสมาชิกในชุมชนเอง

ในเชิงพลวัต กองทุนหมู่บ้านได้พัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันการเงินชุมชนที่มีโครงสร้างการบริหารที่เข้มแข็งขึ้น จากเดิมที่เน้นการปล่อยกู้เพื่อการอุปโภคบริโภคและการลงทุนขนาดเล็ก กองทุนได้พัฒนาไปสู่การเป็นระบบการเงินที่มีความหลากหลายมากขึ้น มีการจัดตั้งระบบบัญชี การกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่เป็นธรรม และการสร้างกลไกควบคุมภายในเพื่อป้องกันความเสี่ยง นอกจากนี้ยังมีการขยายบทบาทจากการให้สินเชื่อไปสู่การพัฒนาสวัสดิการชุมชน เช่น กองทุนเพื่อการศึกษา กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ และการสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งการเปลี่ยนผ่านของกองทุนหมู่บ้านไปสู่สถาบันการเงินชุมชนสะท้อนถึงความสามารถของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนเอง และเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้โดยไม่ต้องพึ่งพาสถาบันการเงินขนาดใหญ่ที่มีกฎเกณฑ์ที่ซับซ้อนและอาจไม่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนในระยะยาว ดังนั้น สถาบันการเงินชุมชนไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชนที่สร้างความเข้มแข็งและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับประชาชนในระดับฐานรากอย่างแท้จริง (กองเลขาธนาคาร, 2548)

ความหมายของสถาบันการเงินชุมชน

สุวิทย์ คุณกิตติ ได้อธิบายนิยามของสถาบันการเงินชุมชนว่า เป็นองค์กรทางการเงินที่เกิดขึ้นจากการรวมพลังของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการให้บริการทางการเงินแก่ประชาชนในชุมชนที่มีถูกจำกัดโอกาสในการเข้าถึงบริการของสถาบันการเงินทั่วไป ภายใต้กรอบวัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์ มาตรฐาน และรูปแบบที่กำหนดโดยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติโดยแนวคิดพื้นฐานของสถาบันนี้คือการนำเงินทุนที่มาจากสมาชิก ซึ่งรวมถึงเงินฝาก เงินสนับสนุนหรือหุ้นเงินจากภาครัฐ และเงินกู้จากแหล่งอื่น ๆ มารวมกันบริหารจัดการเพื่อให้เกิดผลกำไร ผลกำไรที่ได้จะถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนาสถาบัน จัดสรรสวัสดิการแก่ชุมชน และแจกจ่ายผลประโยชน์คืนให้แก่สมาชิกอย่างยั่งยืน (สุวิทย์ คุณกิตติ, 2548) ดังนั้น สถาบันการเงินชุมชนจึงเป็นนโยบายมุ่งเปลี่ยนแปลงกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้พร้อมสู่การเป็นธนาคารหมู่บ้าน ด้วยการเสริมสร้างแนวคิดการบริหารและพัฒนาที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่มีรูปแบบและวิธีคิดที่เปิดกว้าง มีคุณธรรมและการเรียนรู้

ร่วมกัน โดยอิงหลักการเอื้ออาทรในรูปแบบกัลยาณมิตร พร้อมทั้งพัฒนาความคิดและความเข้าใจให้เป็นระบบในลักษณะของการบูรณาการทุกแง่มุม อีกทั้งยังสนับสนุนการสร้างเครือข่ายกองทุนในทุกระดับให้มีความยั่งยืนและต่อเนื่อง เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนอย่างมั่นคงในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของสถาบันการเงินชุมชน

1. แหล่งออมเงินที่มั่นคงและปลอดภัย เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการวางแผนทางการเงินในระยะยาว เมื่อสมาชิกฝากเงินในสถาบันดังกล่าว จะได้รับผลตอบแทนที่สอดคล้องกับการออมเงินในระบบที่มีความน่าเชื่อถือและความปลอดภัยสูง ส่งผลให้เกิดความมั่นใจในการเก็บออมและสร้างฐานะทางการเงินที่มั่นคง
2. แหล่งเงินทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและบรรเทาความเดือดร้อน ด้วยการเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้าถึงสินเชื่อในอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสม เงินทุนที่มีอยู่สามารถนำไปลงทุนในกิจการหรือโครงการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของบุคคล ครอบครัว และชุมชน ช่วยให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากและลดภาระทางการเงินในยามวิกฤต
3. การเสริมสร้างสวัสดิการและสวัสดิภาพของชุมชน นอกเหนือจากการให้บริการทางการเงินแล้ว ยังมีบทบาทในการจัดตั้งระบบสวัสดิการที่ครอบคลุม ไม่ว่าจะเป็นการดูแลสุขภาพ การศึกษา หรือการช่วยเหลือในสถานการณ์ฉุกเฉิน เพื่อให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดีและลดช่องว่างทางสังคม
4. การส่งเสริมวินัยทางการเงินและการให้คำปรึกษา การสร้างวินัยในการจัดการเงินผ่านการฝึกอบรมและคำแนะนำที่มีคุณภาพช่วยให้สมาชิกมีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการการเงินส่วนบุคคลและครัวเรือน นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้เกิดการวางแผนการใช้จ่ายและการออมเงินอย่างเป็นระบบ
5. ศูนย์กลางการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม สถาบันการเงินชุมชนเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ผ่านกิจกรรมสัมมนา การฝึกอบรม และเวิร์กช็อปต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเศรษฐกิจและสังคม การเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะนี้ช่วยสร้างเครือข่ายความร่วมมือและความเข้าใจที่เป็นระบบ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาชุมชนในระยะยาว (คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง, 2549)

รูปแบบของสถาบันการเงินชุมชน

1. สถาบันการเงินชุมชนที่พัฒนาโดยกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นรูปแบบกองทุนในระดับชุมชนที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมการออมและการให้สินเชื่อ โดยอยู่ภายใต้โครงสร้างของกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง
2. เครือข่ายสถาบันการเงินชุมชนจากการรวมตัวของหลายกองทุน เป็นรูปแบบที่มีเป้าหมายและแนวทางคล้ายกันรวมตัวกัน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการเงินทุนและสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน
3. สถาบันการเงินชุมชนแบบสหกรณ์การเงินระดับหมู่บ้าน เป็นรูปแบบการรวมกลุ่มกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมืองให้เป็นสหกรณ์การเงินชุมชน ซึ่งมีการบริหารงานภายใต้หลักสหกรณ์ที่เน้นความเป็นเจ้าของร่วมและการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

4. สถาบันการเงินชุมชนแบบพันธมิตรกับองค์กรภายนอก เป็นรูปแบบการพัฒนาโดยการร่วมมือกับหน่วยงานการเงิน เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนียน ธนาคารชุมชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความมั่นคงทางการเงินของชุมชนผ่านการลงทุนและการให้สินเชื่อที่เป็นระบบ

กิจกรรมของสถาบันการเงินชุมชน

1. สนับสนุนให้สมาชิกและประชาชนในชุมชนพัฒนานิสัยการออมที่มั่นคง
2. ดำเนินการรับเงินฝากจากทั้งสมาชิกและบุคคลทั่วไปในชุมชน
3. จัดให้มีบริการสินเชื่อแก่สมาชิก ชุมชน หรือหน่วยงานการเงินอื่น ๆ ที่มีความต้องการ
4. กู้ยืมเงินจากแหล่งทุนภายนอกตามแนวทางและเกณฑ์ที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกำหนดไว้
5. จัดตั้งและดำเนินการระบบสวัสดิการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของสมาชิกและชุมชน
6. แบ่งปันรายได้ที่ได้รับมาเพื่อสนับสนุนการให้บริการและการพัฒนาศักยภาพของชุมชน

กระบวนการและขั้นตอนการพัฒนาสถาบันการเงินชุมชน

กระบวนการที่ 1

1.1 เครือข่ายระดับอำเภอและระดับตำบลจะร่วมกันค้นหา (Scan) กองทุนที่มีความประสงค์จะยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชนเข้าสู่กระบวนการคัดเลือก

1.2 จากนั้นเครือข่ายระดับอำเภอจะทำการคัดเลือก (Screen) กองทุนที่แสดงความประสงค์เข้าร่วม โดยใช้เกณฑ์และคุณสมบัติที่กำหนดไว้เป็นมาตรฐานในการประเมิน เพื่อแยกแยะระหว่างกองทุนที่ผ่านและไม่ผ่านการคัดเลือก สำหรับกองทุนที่ยังไม่ผ่าน เครือข่ายระดับอำเภอจะดำเนินการพัฒนาเบื้องต้นต่อไป เพื่อให้มีคุณสมบัติที่ตรงตามเกณฑ์ที่วางไว้

กระบวนการที่ 2

2.1 กองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมืองที่ได้รับการคัดเลือกแล้ว จะเข้าสู่ขั้นตอนการพัฒนา โดยเฉพาะ ซึ่งในกระบวนการนี้ จะมีการจัดเวิร์กช็อปและอบรมเสริมทักษะต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และความสามารถในการบริหารจัดการและดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2.2 หลังจากผู้เข้าอบรมได้รับการอบรมในด้านทฤษฎีแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การลงมือปฏิบัติ ทดลองใช้โปรแกรมธนาคารจริง โดยผู้ฝึกสอนจะทำหน้าที่ประเมินผลการใช้งาน หากพบว่า ผู้เข้าอบรมยังไม่สามารถใช้งานโปรแกรมตามเกณฑ์ที่กำหนดได้ ก็จะมีการจัดอบรมเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาทักษะจนสามารถผ่านการประเมินได้ตามที่ตั้งเป้าไว้

กระบวนการที่ 3

3.1 ผู้ที่สำเร็จการอบรมและทดลองปฏิบัติงานแล้ว จำเป็นต้องไปปฏิบัติจริงในสถานที่และสะสมประสบการณ์จนบรรลุระยะเวลาที่กำหนด

3.2 สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติหรืออนุกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด จะดำเนินการประเมินผล โดยอิงเกณฑ์มาตรฐานของสถาบันการเงินชุมชนและออกหนังสือรับรองให้แก่กองทุนที่ผ่านการประเมิน สำหรับกองทุนที่ยังไม่ผ่าน เครือข่ายระดับจังหวัดและอำเภอจะกำหนดแผนพัฒนาเพื่อปรับปรุง

ข้อบกพร่อง จากนั้นส่งกลับไปให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องประเมินใหม่ หากผลการประเมินยังไม่เป็นไปตามเกณฑ์ กองทุนดังกล่าวจะถูกส่งกลับไปให้เครือข่ายระดับตำบลและอำเภอดำเนินการพัฒนาเพิ่มเติมและคัดเลือกเข้าสู่ระบบการพัฒนาต่อไป

มาตรฐานและคุณสมบัติของสถาบันการเงินชุมชน

1. สถานภาพของสถาบันการเงินชุมชน กองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมืองที่จะพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชนต้องเป็นกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมือง ซึ่งจดทะเบียนนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติสถาบันการเงินประชาชน พ.ศ. 2562

2. ปัจจัยและความสัมพันธ์ภายใน แบ่งออกได้ 5 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 ด้านสมาชิก ประกอบด้วย การให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการถือหุ้นและการออมอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการให้สมาชิกเข้าร่วมเวทีการเรียนรู้ การประชุม หรือประชาคม เพื่อให้เกิดความเข้าใจและให้การสนับสนุนกองทุน

หมวดที่ 2 ด้านกรรมการ ประกอบด้วย ความสามารถในการบริหารจัดการกองทุนได้ดีและโปร่งใส การดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และมติของที่ประชุมสมาชิกกองทุน การมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของสถาบันการเงินชุมชน และการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนการมีโครงสร้างการบริหารและการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นลายลักษณ์อักษรและดำเนินการตามที่กำหนดไว้ โดยที่กรรมการหรือคณะกรรมการไม่เคยถูกฟ้องร้องดำเนินคดีหรือถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิด

หมวดที่ 3 ด้านระเบียบ ประกอบด้วย การมีระเบียบข้อบังคับที่เป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนในการดำเนินงานของกองทุน รวมทั้งการมีระบบการตรวจสอบและการควบคุมการดำเนินงานและการบริหารงานของกองทุน

หมวดที่ 4 ด้านกิจการ ประกอบด้วย การระดมทุนและการให้สินเชื่อ ได้แก่ ดำเนินกิจกรรมเพื่อรวบรวมเงินทุนและจัดหาสินเชื่อให้กับสมาชิกและชุมชน ความสม่ำเสมอในการให้บริการ ได้แก่ ให้ความสำคัญกับการให้บริการที่ต่อเนื่องและมีคุณภาพแก่ผู้ใช้บริการ การจัดสวัสดิการและสวัสดิภาพ ได้แก่ จัดตั้งระบบสวัสดิการที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของสมาชิกและชุมชน การพัฒนาการเรียนรู้ ได้แก่ ส่งเสริมการพัฒนาทักษะอาชีพและกลยุทธ์การตลาดผ่านการจัดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพของสมาชิก

หมวดที่ 5 ด้านการบริหารงาน ประกอบด้วย การมีการจัดทำงบการเงินที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน การมีความสามารถในการหารายได้และทำกำไร การมีหนี้ค้างชำระเกิน 3 เดือนให้อยู่ในระดับต่ำกว่าร้อยละ 2 ของเงินให้กู้ยืม และมีเงินสำรองไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 ของวงเงินกู้ยืมแก่สมาชิกและเงินกู้จากแหล่งเงินทุนภายนอก

3. ปัจจัยและความสัมพันธ์ภายนอก

3.1 ได้รับการยอมรับจากภาคีพัฒนา ได้แก่ พัฒนาชุมชน, การศึกษานอกโรงเรียน, ธนาคารกรุงไทย, ธนาคารออมสิน, ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และจากกองทุนหมู่บ้านอื่น ๆ

3.2 เคยหรือได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จากหน่วยงานราชการ, องค์กรเอกชน และอื่น ๆ

3.3 ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. โครงสร้างพื้นฐาน

- 4.1 มีสถานที่ที่เป็นสำนักงานที่สะดวกแก่การให้บริการ
- 4.2 มีคู่มือโทรศัพท์เพื่อการสื่อสารและเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ
- 4.3 มีคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ใช้ในการปฏิบัติงาน

หลักการพัฒนากองทุนหมู่บ้านเป็นสถาบันการเงินชุมชน

1. ค้นหาตนเองและมองความคาดหวังการเป็นสถาบันการเงินชุมชน

1.1 ด้านการศึกษา ประกอบด้วย ความรู้สถาบันการเงินที่จำเป็น การประเมินความรู้ที่มีอยู่ การวิเคราะห์ปัญหาและจุดอ่อน จุดแข็งของกองทุน ความคาดหวังการเป็นสถาบันการเงินชุมชน

1.2 ด้านการพัฒนา ประกอบด้วย การสร้างสถาบันการเงินชุมชนตามรูปแบบที่เหมาะสมกับกองทุน การเรียนรู้กิจกรรมการบริหารจัดการและการปฏิบัติด้วยระบบสารสนเทศ การมีระบบการควบคุม ตรวจสอบ และประเมินผลการบริหารจัดการ

2 พัฒนากองทุนสู่มาตรฐานสถาบันการเงินชุมชน

2.1 การบริหารจัดการการเงินชุมชน ประกอบด้วย การวางแผนด้านการเงินและระบบการดำเนินงาน การบริหารการเงินและบัญชีรวมถึงระบบการเงินฐานราก การบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยง การควบคุม และการตรวจสอบ

2.2 การจัดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถาบันการเงิน ประกอบด้วย การเก็บข้อมูลและบันทึกประวัติสมาชิกหรือผู้ใช้บริการ การบริหารจัดการระบบบัญชีเพื่อควบคุมการเงินการดูแลและควบคุมระบบเงินกู้รวมถึงการบริหารสัญญาและการคำนวณดอกเบี้ยที่เกี่ยวข้อง การจัดการระบบเงินฝากและคำนวณดอกเบี้ยเงินฝาก การบริหารจัดการระบบหุ้นและการคำนวณการปันผลให้แก่สมาชิกการสร้างและจัดทำรายงานต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการตัดสินใจและบริหารจัดการ

2.3 การพัฒนาผลลัพธ์ของสถาบันการเงินชุมชน ประกอบด้วย การเสริมสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การให้บริการทางการเงินที่หลากหลายและตรงกับความต้องการของชุมชน การเปิดโอกาสให้กลุ่มคนจนและผู้ด้อยโอกาสสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินที่มีคุณภาพ การรักษาระดับความพึงพอใจของสมาชิกและผู้ใช้บริการ เพื่อให้เกิดความมั่นใจและความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนต่อไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพลวัตของกองทุนหมู่บ้านไปสู่สถาบันการเงินชุมชน เป็นกระบวนการที่สะท้อนถึงศักยภาพของประชาชนในการบริหารจัดการตนเองอย่างแท้จริง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกองทุนผ่านหลักการความโปร่งใสและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องช่วยให้ชุมชนสามารถสร้างระบบการเงินที่มีเสถียรภาพเป็นแหล่งทุนที่ตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน และเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

การพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากชุมชน

เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจในระดับชุมชนที่แทรกซึมอยู่ในวัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น มุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการ

ตัดสินใจอย่างแท้จริง ทำให้เกิดการลงมือปฏิบัติจริงและสามารถพึ่งพาตนเองในระยะยาว โดยผ่านการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มอาชีพเฉพาะของท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการยกระดับความสามารถของทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีศักยภาพในการประกอบอาชีพและดูแลตนเองได้อย่างมั่นคงในอนาคต (ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, 2556) นอกจากนี้ เศรษฐกิจฐานรากนั้น มีแนวทางที่ครอบคลุมทุกด้านในการพัฒนาและจัดการชุมชนท้องถิ่นเริ่มตั้งแต่การสร้างฐานทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง เพื่อรองรับกิจกรรมพื้นฐานต่าง ๆ เช่น การผลิต การแปรรูป การบริการและการตลาด รวมถึงการผลิตอาหารและความจำเป็นพื้นฐานอื่น ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่อย่างเพียงพอ โดยเป้าหมายสูงสุด คือ การพัฒนาชุมชนให้สามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชนที่ขับเคลื่อนตนเองอย่างยั่งยืน (บัวพันธ์ พรหมพักพิง, 2565) เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย แนวทางที่สำคัญ คือ การปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีความหลากหลาย ครอบคลุม และยั่งยืน ซึ่งรวมถึงการเสริมขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและเปิดโอกาสใหม่ ๆ ให้กับประชาชน ระบบการจัดสรรทรัพยากรต้องเน้นความเป็นธรรมและการกระจายรายได้ที่เท่าเทียม โดยมีการปรับโครงสร้างภาษีให้สอดคล้องกับเป้าหมายดังกล่าว นอกจากนี้ การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาอาชีพและสร้างโอกาสในการยกระดับความรู้และทักษะของประชาชน อีกทั้งยังมีบทบาทในการสนับสนุนภาคธุรกิจเอกชนให้มีส่วนร่วมในการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สุดท้าย การยกระดับคุณภาพของระบบคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนจึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงและความเป็นธรรมในสังคมไทยในระยะยาว (ประจวบ ไชยสาส์น, 2550) การนำเครื่องมือทางการตลาดมาใช้ในแนวทางนี้ ไม่เพียงแต่ตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นเท่านั้น แต่ยังช่วยเปิดช่องทางการตลาดและสร้างความเชื่อมโยงที่ดีระหว่างผู้ประกอบการกับผู้บริโภค ส่งผลให้ผู้ประกอบการในชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถแข่งขันในตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กนกวรรณ พวงประยงค์, 2564) ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลก สังคมและการขยายตัวของเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่ชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป (มาริษา เลาธรรมจักร และหะริน สัจเจย์, 2564)

องค์ประกอบของเศรษฐกิจฐานราก

1. การรวมกลุ่มกันเพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งในการทำงานร่วมกัน โดยเน้นเพิ่มศักยภาพในการเจรจาต่อรองและการประสานงาน ทั้งภายในองค์กรชุมชนและกับหน่วยงานภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ
2. การบริหารจัดการการเงินในชุมชนที่มุ่งบูรณาการทรัพยากรให้เป็นกองทุนชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งจะทำให้หน้าที่เป็นกลไกทางการเงินในการขับเคลื่อนการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคม อาชีพ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
3. การสร้างระบบจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุกมิติ รวมถึงทุนทางสังคม ทุนบุคคล การฟื้นฟูทรัพยากรท้องถิ่น วิถีวัฒนธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงการสืบสานอัตลักษณ์และประวัติศาสตร์ของชุมชน
4. การพัฒนาระบบข้อมูลที่ทันสมัย ครอบคลุมทั้งข้อมูลภายในและภายนอก ซึ่งช่วยให้สามารถวิเคราะห์ภาพรวมของชุมชนในด้านอาชีพ รายได้ รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน และสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน พร้อมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจภายนอก เพื่อใช้เป็นฐานในการวางแผน ตัดสินใจ ติดตาม วัดผล และรายงานผลการดำเนินงานของชุมชน

5. มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งชั้นพื้นฐานและก้าวหน้าที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่มและสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้

6. สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค หรือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายประเด็นต่าง ๆ ได้ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายภูมิปัญญาวิถีวัฒนธรรม หรือการสร้างร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น

7. มีระบบการอยู่ร่วมกันหรือเคารพกติกา จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูล

8. มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบกิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำรงชีวิต

9. มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วมกิจกรรมหรือกิจการในการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน

10. คนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องราวการพัฒนาในพื้นที่รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่น ๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ตื่นรู้ มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2559)

แนวทางและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

เพื่อให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเห็นผลรูปธรรมที่ชัดเจน จึงได้กำหนดแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ที่จะใช้เป็นแนวทางตั้งต้น ดังนี้

1. ใช้พื้นที่ตำบลเป็นตัวตั้ง โดยกำหนดให้มี

1.1 เป้าหมาย คือ ระบบเศรษฐกิจชุมชนสร้างความสุขยั่งยืน

1.2 ยุทธศาสตร์ คือ สร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนฐานราก ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมมีความสุข

1.3 เครื่องมือ คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนวัตกรรมเทคโนโลยี

1.4 มาตรการ คือ กำหนดให้พื้นที่ทุกระดับเป็นเขตเศรษฐกิจชุมชนพิเศษ

1.5 หลักการ คือ เศรษฐกิจปลอดภัยหรือเศรษฐกิจสีเขียว

1.6 พื้นที่ดำเนินงาน คือ ตำบลหรือท้องถิ่น

1.7 พื้นที่บูรณาการ คือ การรวม 2-3 ตำบลขึ้นไป ภายใต้ประเด็นงานร่วมที่ตำบลได้ปรึกษาหารือและตกลงร่วมกัน

1.8 พื้นที่จัดการ คือ ใช้พื้นที่ระดับอำเภอ จัดการเป็น “เครือข่ายระดับอำเภอจัดการตนเอง” ครอบคลุม (ผลิต บริโภค แปรรูป ซื้อขาย ทุน กำไร)

2. สร้างและพัฒนาแกนนำตำบล อำเภอ จังหวัด โดยตำบล และหน่วยงานในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน ต้องรับรู้ทำความเข้าใจต่อเป้าหมายและวางแผนงานร่วมกัน

3. การสร้างกลไกการขับเคลื่อนทั้งในระดับประเทศ จังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน เช่น มีการกำหนดตัวแทนในแต่ละระดับร่วมกับหน่วยงานภาคี, วางเป้าหมาย และกำหนดแผนงานในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากร่วมกัน, จัดทำแผนพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น แผนการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการผลิต แผนการจัดระบบการกระจายสินค้า แผนการสร้างพื้นที่ทางการตลาด การเพิ่มรายได้การลดหนี้สิน การมีคุณภาพชีวิตที่ดี การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นต้น

4. การพัฒนาองค์ความรู้ ที่มาจากการอบคิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นระบบข้อมูล องค์ความรู้ ขยายผล เผยแพร่ ใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับการจัดการทรัพยากรในชุมชน

5. การจัดการองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการทุนชุมชน การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคน กลไกในระดับต่าง ๆ การจัดการสัมพันธ์ของระบบเครือข่ายทั้งแนวราบ และแนวดิ่ง เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การสร้างระบบเศรษฐกิจในระยะต่าง ๆ ภายใต้ต้นทุนที่มีอยู่ เช่น ระยะสั้น ดำเนินการจัดการทรัพยากรในชุมชนให้เหมาะสม ระยะกลาง พัฒนาคนให้เข้าใจระบบเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน และระยะยาว การตลาดภายในภายนอก และการสร้างและพัฒนาเทคโนโลยี เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เศรษฐกิจฐานรากเป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยมีการรวมกลุ่มเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ผ่านการบริหารจัดการกองทุนชุมชนที่เข้มแข็ง การพัฒนาอาชีพ และการเชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น การใช้พื้นที่ตำบลเป็นฐานในการพัฒนาโดยอาศัยหลักเศรษฐกิจพอเพียงและนวัตกรรมช่วยให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืน การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ เอกชน และประชาชนช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุดท้าย การพัฒนาคนและการเสริมสร้างองค์ความรู้เป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้มั่นคงและแข่งขันได้ในระยะยาว

ชุมชนจัดการตนเองด้วยเศรษฐกิจระดับฐานราก

สถาบันการเงินชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างเศรษฐกิจฐานราก โดยการสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุน การส่งเสริมการออม และการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน สามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

1. การพัฒนาศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก สถาบันการเงินชุมชนไม่เพียงแต่ให้บริการทางการเงิน แต่ยังสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนผ่านการฝึกอบรมและให้คำปรึกษา เช่น การสอนการทำแผนธุรกิจ การตลาด และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถสร้างรายได้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานของประชาธิปไตยชุมชน โดยการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว ผ่านการเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำชุมชน กลุ่ม และเครือข่ายทางเศรษฐกิจ (นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์, 2566)

2. การส่งเสริมการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน บทบาทของสถาบันการเงินชุมชนในการจัดการความรู้ท้องถิ่นและส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน โดยการจัดอบรมและให้คำปรึกษาด้านการเงิน การออม และการลงทุน ซึ่งช่วยให้สมาชิกชุมชนมีความเข้าใจและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้ดีขึ้นอีกทั้งสถาบัน

การเงินชุมชนยังสามารถเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน (วีระเดช คชเสนีย์, 2566)

3. การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ สถาบันการเงินชุมชนได้สร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่น การเชื่อมโยงกับตลาดท้องถิ่นและตลาดระดับประเทศ การสร้างแบรนด์ชุมชน และการส่งเสริมการลงทุนในชุมชน นอกจากนี้ การใช้สกุลเงินชุมชน (Community Currencies) ยังช่วยเพิ่มการหมุนเวียนของทรัพยากรในชุมชนและสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2566)

4. การใช้นวัตกรรมทางการเงินชุมชน เน้นบทบาทของสถาบันการเงินชุมชนในการใช้นวัตกรรมทางการเงิน เช่น สกุลเงินชุมชน เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดทางการเงิน สกุลเงินชุมชนช่วยเพิ่มสภาพคล่องทางการเงินและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการภายในชุมชน ซึ่งช่วยลดการพึ่งพาเงินสดจากภายนอกและสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ (Zapata, C., 2023)

5. การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จากการศึกษางานวิจัยของโครงการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจฐานรากจากทุนทางวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดเลย ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสถาบันการเงินชุมชนในการสนับสนุนการแปลงทุนทางวัฒนธรรมเป็นสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเพิ่ม เช่น การให้สินเชื่อเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การเชื่อมโยงเครือข่ายเชิงพาณิชย์ และการส่งเสริมการตลาดดิจิทัล ซึ่งช่วยสร้างรายได้และพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน

6. การปรับตัวต่อวิกฤตเศรษฐกิจ สถาบันการเงินชุมชนมีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชนในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ เช่น การลดดอกเบี้ยเงินกู้ การขยายเวลาชำระหนี้ และการให้สินเชื่อฉุกเฉิน ซึ่งช่วยเพิ่มสภาพคล่องทางการเงินและสร้างความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน นอกจากนี้ การใช้สกุลเงินชุมชนยังช่วยเพิ่มการหมุนเวียนของทรัพยากรในชุมชนในช่วงวิกฤต (นฤมล อนุสนธิพัฒน์ และชนนที พุ่มพฤษ, 2565)

7. การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความยั่งยืน สถาบันการเงินชุมชนมีบทบาทในการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจผ่านการสร้างโอกาสทางการเงินและการพัฒนาศักยภาพของชุมชน เช่น การให้สินเชื่อขนาดเล็ก การส่งเสริมการออม และการสนับสนุนโครงการที่มุ่งสร้างความยั่งยืน เช่น เกษตรกรรมยั่งยืนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (กาญจนา รอดแก้ว และคณะ, 2564)

ดังนั้น สถาบันการเงินชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจระดับฐานรากผ่าน การพัฒนาศักยภาพชุมชน การส่งเสริมการเรียนรู้ การสร้างเครือข่าย และการใช้เทคโนโลยีทางการเงินชุมชน การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมและการปรับตัวต่อวิกฤตเศรษฐกิจยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถสร้างความยั่งยืนและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การให้อิสระแก่ประชาชนมากขึ้น โดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและบริหารจัดการทรัพยากรของตนเอง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อว่าชุมชนมีศักยภาพในการจัดการตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอก แต่สามารถกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์และการบริหารจัดการตามเงื่อนไขที่เหมาะสมกับบริบทของตนเองได้ หนึ่งในตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงการจัดการตนเองของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อนโยบายและสังคมอย่างเป็นรูปธรรมคือ บทบาทของสถาบันการเงินชุมชนที่เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ประชาชน

สามารถกำหนดทิศทางทางเศรษฐกิจของชุมชนได้เอง โดยไม่ต้องพึ่งพาสถาบันการเงินภายนอกที่มักมาพร้อมกับกฎระเบียบที่อาจไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน การดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ร่วมกันตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินทุนภายในชุมชน เช่น การปล่อยสินเชื่อ การกำหนดอัตราดอกเบี้ย และการลงทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การมีระบบการออมและการกู้ยืมที่เป็นธรรมนี้ช่วยลดการพึ่งพาแหล่งเงินทุนจากภายนอก โดยเฉพาะจากแหล่งเงินกู้ยืมที่มักคิดดอกเบี้ยในอัตราที่สูงและสร้างภาระหนี้สินแก่ประชาชน นอกจากนี้ เป็นตัวแทนของการจัดการตนเองที่เกิดขึ้นจากการตกลงร่วมกันของชุมชนเอง สมาชิกในชุมชนสามารถกำหนดกฎเกณฑ์และแนวทางในการบริหารเงินทุนได้อย่างอิสระภายใต้ข้อตกลงที่เป็นธรรมและโปร่งใส การสร้างกฎระเบียบภายในชุมชนช่วยให้เกิดความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรทางการเงิน และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชนให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนภายในชุมชนที่มีการจัดการตนเองที่ดี มักจะมีการให้ความรู้ด้านการบริหารเงินแก่สมาชิก ส่งเสริมการออมและการลงทุนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนสามารถวางแผนทางการเงินได้อย่างเหมาะสมและลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน นอกจากนี้ สถาบันการเงินชุมชนยังมีส่วนในการสนับสนุนกิจกรรมทางสังคม เช่น การให้เงินทุนสำหรับโครงการพัฒนาชุมชน การช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ และการสนับสนุนกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ ซึ่งช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในมิติทางสังคมควบคู่ไปกับเศรษฐกิจ แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนและบทบาทของสถาบันการเงินชุมชนสามารถที่ช่วยให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง เกิดการกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และสร้างความมั่นคงให้กับคนในชุมชน สามารถกำหนดกฎเกณฑ์และแนวทางการพัฒนาได้ด้วยตนเอง ยังเป็นการส่งเสริมศักยภาพของประชาชนให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง และสามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนในระยะยาว (ศรายุทธ คชพงศ์, 2563)

สรุป

สถาบันการเงินชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยส่งเสริมการออม การให้สินเชื่อ และการจัดสวัสดิการทางการเงินในชุมชน ผ่านการบริหารจัดการโดยประชาชนเพื่อลดการพึ่งพาสถาบันการเงินภายนอก แนวทางสำคัญคือการกำหนดกฎเกณฑ์และระเบียบที่ชัดเจน เพื่อสร้างระบบการบริหารที่โปร่งใสและมีมาตรฐาน กระบวนการพัฒนาเริ่มจากการคัดเลือกกองทุนที่มีศักยภาพ ฝึกอบรม และประเมินผล ก่อนรับรองให้ดำเนินงานอย่างเป็นทางการ ทั้งนี้สถาบันการเงินชุมชนได้สนับสนุนเศรษฐกิจฐานราก โดยการให้สินเชื่อขนาดเล็ก ส่งเสริมการผลิต และพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน ซึ่งหลักการบริหารจัดการนั้นต้องเชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการบริหารทุนหมุนเวียน การสร้างเครือข่าย และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม นอกจากนี้ การกำหนดแนวทางด้านกฎหมายและข้อกำหนดด้านการเงินเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้เกิดมาตรฐานและความมั่นคงในระยะยาว การเชื่อมโยงระบบการเงินกับภาคเศรษฐกิจในท้องถิ่น เช่น การใช้สกุลเงินชุมชนหรือการพัฒนาตลาดท้องถิ่น จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างการพึ่งพาตนเองในชุมชน การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชนช่วยให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืนในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ สถาบันการเงินชุมชนสามารถเป็นกลไกสำคัญในการช่วยเหลือประชาชนด้วยการลดดอกเบี้ยเงินกู้และขยายเวลาชำระหนี้ ระบบนี้ยังช่วยเสริมสร้าง

ทุนทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมผ่านแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืนและการอนุรักษ์ทรัพยากร ภายใต้การบริหารจัดการที่เป็นระบบและได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน สถาบันการเงินชุมชนจึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ พวงประยงค์. (2564). บทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพฤติกรรมเชิงนวัตกรรมต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย. วารสารการศึกษาและการพัฒนา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 1(1), 220-252.
- กองเลขานุการธนาคาร. (2548). ระเบียบวาระการประชุมคณะกรรมการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร .
- กาญจนา รอดแก้ว และคณะ. (2564). การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 19(1), 48-66.
- คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. (2549). หลักการพัฒนากองทุนหมู่บ้านเป็นสถาบันการเงินชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ .
- ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (2556). การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์. (2566). การขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืนในประเทศไทย. วารสาร Asian Political Science Review, 8(1), 17-26.
- นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และชนนต์ดี พุ่มพุกษ์. (2565). ทางรอดและแนวทางการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย. วารสารมหาจุฬานาครทรรศ, 9(1), 1-19.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2565). ความเป็นอยู่ที่ดีและความสุข. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 29(2), 24-34.
- ประกาศ เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564). (2559). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 133 ตอนที่ 115 ก หน้า 82 (30 ธันวาคม 2559).
- ประจวบ ไชยสาส์น. (2550). กระทรวงการต่างประเทศกับการพัฒนานโยบายความมั่นคงแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พระราชบัญญัติสถาบันการเงินประชาชน. (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 56 ก หน้า 82 (30 เมษายน 2562).
- มาริษา เลาธรรมจักร และहरิน สัจเดย์. (2564). การพัฒนาภาคีแบบมีส่วนร่วมสำหรับกลยุทธ์เมืองคาร์บอนต่ำ: กรณีศึกษาของเทศบาลเมืองกระบี่ ประเทศไทย. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 4(3), 1254-1270.
- วีระเดช คชเสนีย์. (2566). การขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไทย. บุรีรัมย์: สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดบุรีรัมย์.
- ศรายุทธ คชพงศ์. (2563). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่นในภาวะการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 5(3), 191-202.

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2559). คู่มือการส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”. กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชนและสำนักสื่อสารการพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (2566). การสร้างแบรนด์ชุมชนเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า.
- สุวิทย์ คุณกิตติ. (2548). หลักการพัฒนากองทุนหมู่บ้านเป็นสถาบันการเงินชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.
- Zapata, C. (2023). Nothing to lose: the rationales of grassroots financial innovations in contexts of extreme scarcity. *Social Enterprise Journal*, 19(2), 193-212.